

מחקר

שיח ערכים דמוקרטיים של חברי הכנסת בפייסבוק – עדכון

ד"ר ענת בן־דוד וציפי לזר-שואף המעבדה למדיה ולמידע, האוניברסיטה הפתוחה
אוקטובר 2018

רקע

בהמשך למחקר **שיח מטושטש: על מה חברי הכנסת (באמת) מדברים כאשר הם מדברים על ערכים דמוקרטיים ברשתות החברתיות?** – אשר הוגש לכנס דב לאוטמן 2017, ובו נסקרה מידת השימוש של חברי הכנסת ה־20 בשיח ערכים דמוקרטיים בפייסבוק בין מארס 2015 למארס 2017 – מוצג בזה דוח עדכון הממצאים לתקופה אפריל 2017-מארס 2018 (וכולל).

כמו בדוח הקודם¹, גם הפעם נבחנה מידת השימוש ב־7 מונחים המבטאים ערכים דמוקרטיים, כפי שנבחרו מתוך דוח מבקר המדינה: "חינוך", "גזענות", "חיים משותפים", "סובלנות" "זכויות", "שסעים" ו"חופש ביטוי"², על הטיותיהם השונות. בנוסף, השנה נבחנה גם מידת השימוש במילה "דמוקרטיה", בהטיותיה השונות.

הממצאים העיקריים של הדוח

- אין שינוי של ממש בכל הנוגע לשיח הערכי בפייסבוק. בדומה לדוח הקודם, גם בתקופת המחקר הנוכחית כתבו חברי הכנסת על ערכים כלליים יותר, כגון זכויות, דמוקרטיה וחינוך. מהניתוח עולה, כי למרות השכיחות הנמוכה, התבטאויות חברי כנסת ביחס לסוגיות שנויות במחלוקת מקבלות תהודה ציבורית גדולה יותר בדמות לייקים מרובים.
- בהשוואה ל־2015-2017, במהלך 2018 חלה עלייה בפופולריות (כלומר, מספר לייקים ממוצע) של פוסטים העוסקים בגזענות.
- מרבית ההתבטאויות בנוגע לערכים הדמוקרטיים שנבחנו היו של חברות וחברי כנסת מהאופוזיציה. אולם, התבטאויות מצד חברות וחברי כנסת מהקואליציה, בעיקר בנוגע לחופש הביטוי ולדמוקרטיה, זוכות לפופולריות גבוהה יותר (המתבטאת במספר הלויקים).

1 בן־דוד ענת ולזר-שואף ציפי (2017), **שיח מטושטש: על מה חברי הכנסת (באמת) מדברים כאשר הם מדברים על ערכים דמוקרטיים ברשתות החברתיות?**, דוח מחקר שהוצג לכבוד כנס דב לאוטמן למדיניות החינוך 2017.

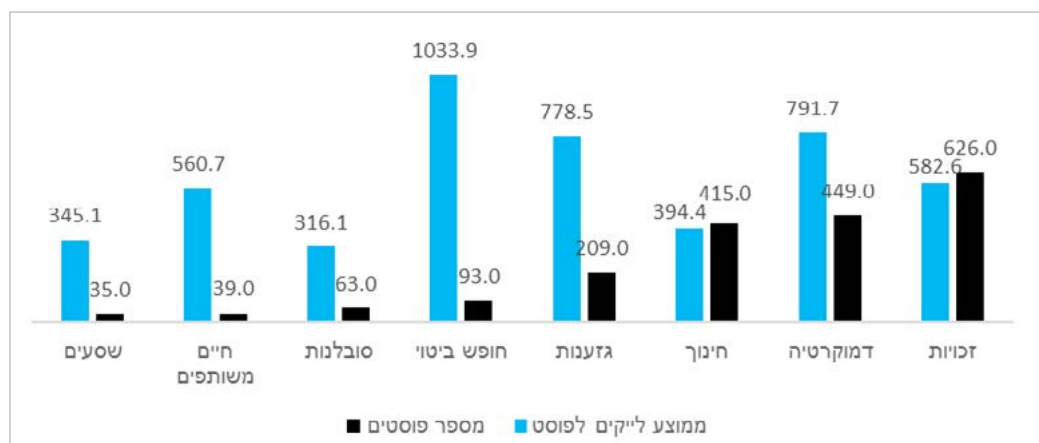
2 הביטוי "ערכים" לא נוסף לדוח זה בשל ריבוי תוצאות שאינן רלבנטיות לשיח ערכים דמוקרטיים.

- בדומה לממצאי המחקר מ-2015-2017, גם במהלך 2018 מובילות נשים את שיח הערכים הדמוקרטיים. ביחס לכמות הנשים בכנסת, ובהשוואה לחברי כנסת גברים, חברות כנסת כותבות יותר פוסטים אשר מתייחסים לסוגיות ערכיות.
- במידרג הרלבנטיות (ראו הסבר בדוח הקודם), שלושת חברי הכנסת אשר שיח הערכים הדמוקרטיים הונו אצלם במיוחד, בהשוואה לשאר חברי הכנסת ולכלל הפוסטים שחבר או חברת הכנסת כותבים, הם: עומר בר-לב מסיעת המחנה הציוני, תמר זנדברג מסיעת מרצ, ונפתלי בנט מסיעת הבית היהודי. בקרב 30 חברי הכנסת המדורגים גבוה ביותר ישנו רוב מוחץ לחברי האופוזיציה.
- הסיעה הגבוהה ביותר במידרג הרלבנטיות של הערכים הדמוקרטיים היא סיעת מרצ, אשר ביחס לגודלה בכנסת, חברה בולטים בכתיבתם על סוגיות של זכויות, חופש ביטוי, גזענות וחיים משותפים.

שימוש בערכים דמוקרטיים ופופולריות השיח

בתקופה 15.3.2017-15.3.2018 כתבו כלל חברי הכנסת בפייסבוק 21,195 פוסטים, ופוסט זכה בממוצע ל-745.7 לייקים. ב-2,483 פוסטים אוזכר לפחות ערך דמוקרטי אחד מבין הערכים הנבדקים ("שסעים", "גזענות", "חופש ביטוי", "חינוך", "חיים משותפים", "זכויות", "דמוקרטיה", "סובלנות" על הטיותיהם השונות). כלומר, מיקומם היחסי בשיח הכללי הוא עד כ-3.1%.

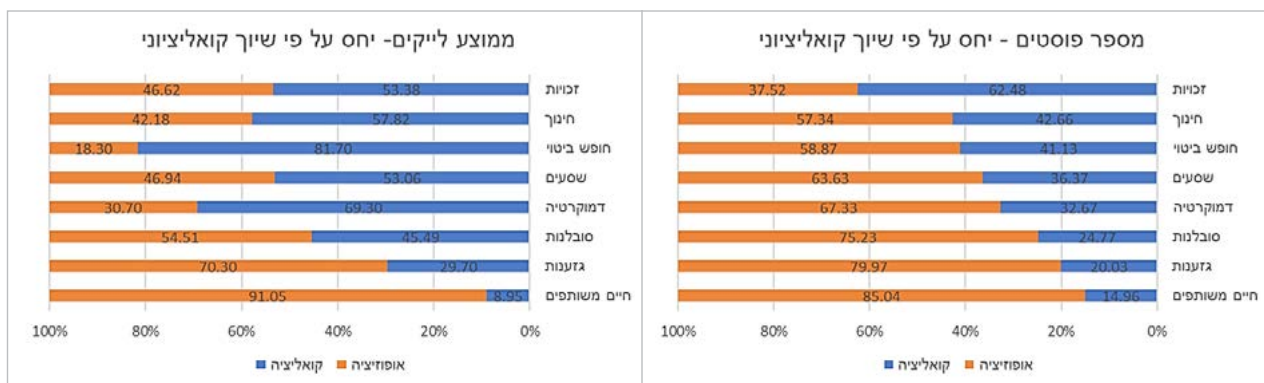
תרשים 1 שיח ערכים דמוקרטיים – מספר פוסטים וממוצע לייקים לפוסט

תרשים 1 מציג את התפלגות השימוש בערכים בהשוואה לפופולריות שלהם מצד הציבור, אשר נמדדת באמצעות חישוב ממוצע הלייקים לפוסט. כצפוי, ביטויים יחסית גנריים, כמו זכויות, דמוקרטיה, וחינוך, הם המאזכרים ביותר. אולם בכל הנוגע לפופולריות השיח, המגמה מעורבת: בעוד הכתיבה על ערכים אלה היא הרווחת יותר, סוגיות שמאזכרות פחות זכות דווקא לפופולריות רבה יותר. כך למשל, חופש הביטוי מאוזכר רק ב-93 פוסטים, אולם הלייקים הממוצע שלו הוא מהגבוהים ביותר (1,033.9 לייקים בממוצע לפוסט). מגמה זו נצפתה גם בתקופת החקירה הקודמת.

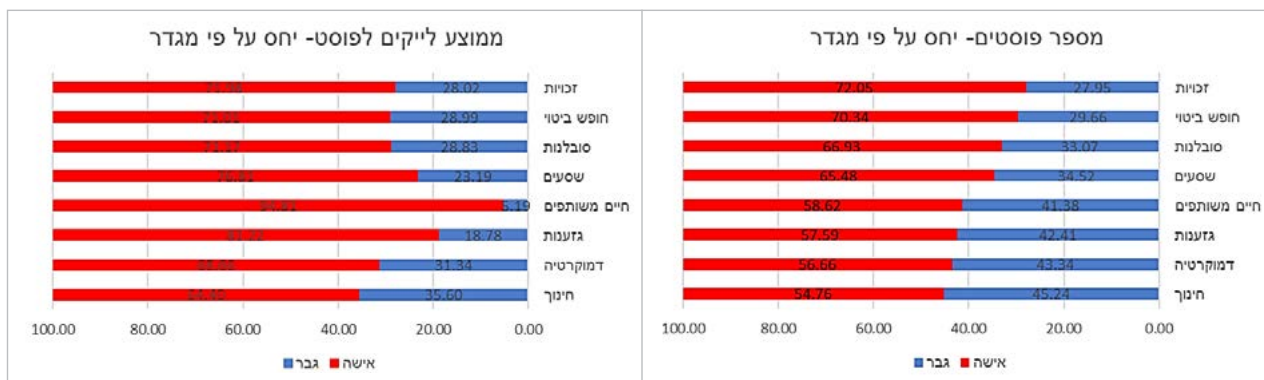
ניתן לראות שינוי מסוים לעומת תקופת החקירה הקודמת (שהקיפה שנתיים, לעומת שנה במחקר הנוכחי) ביחס לערך "גזענות". אמנם, ערך זה עדיין אינו ממוקם בין הערכים שחברי הכנסת מאזכרים פעמים רבות (הוא מאוזכר ב-209 פוסטים), אך מספר הלייקים הממוצע שלו (778.5 בממוצע) גבוה יחסית לערכים האחרים, ואף יחסית לכלל הפוסטים של חברי הכנסת בתקופה הנוכחית.

תרשים 2 מספר פוסטים וממוצע לייקים של כל ערך דמוקרטי, יחס על פי שיוך קואליציוני⁴

תרשים 2 מציג את היחס בין פוסטים של חברי הכנסת מהקואליציה לבין אלו של חברי הכנסת מהאופוזיציה, הן בכל האמור במספר הפוסטים והן באשר לממוצע הלייקים לפוסט. ברוב הערכים, השיח הוא אופוזיציוני (מעל 57% ב-6 מתוך 7 ערכים). כך למשל, כ-85% מהפוסטים על "חיים משותפים" כתבו חברי כנסת מהאופוזיציה, ובאותה מידה הם גם קיבלו את שיעור הלייקים הגבוה ביותר לפוסטים אלה (כ-91%). מגמה דומה, אם כי מתונה יותר, ניתן לראות ביחס לערכים כגון גזענות וסובלנות. מגמה הפוכה קיימת לגבי פוסטים אשר מאזכרים את הערכים חינוך, שסעים, חופש ביטוי, ודמוקרטיה. אלה ערכים שמאזכרים יותר חברי כנסת מהאופוזיציה, אך דווקא הפוסטים של חברי הקואליציה מקבלים תהודה ציבורית גדולה יותר, המתבטאת באחוז לייקים גבוה יותר לכל פוסט. "זכויות" הוא הערך היחיד שחברי הקואליציה מאזכרים יותר (כ-62%). על אף שינויים מסוימים לעומת הדוח הקודם, ככלל, המגמה דומה – השיח על ערכים דמוקרטיים הוא אופוזיציוני, אולם לתהודה הציבורית הגדולה יותר זוכים דווקא פוסטים של חברי הקואליציה.

תרשים 3 מספר פוסטים וממוצע לייקים של כל ערך דמוקרטי, יחס על פי מיגדר⁵

תרשים 3 מתאר את היחס בין חברי וחברות הכנסת בשימוש בשיח הערכים בפייסבוק, לעומת התהודה הציבורית, המגולמת בממוצע מספר לייקים לפוסט. הנתונים מוצגים בשקלול על פי יחס הגברים והנשים בכנסת ה-20. ניכר, כי נשים מהוות רוב מתון במספר הפוסטים המאזכרים ערך דמוקרטי אחד או יותר (בין 54% ל-72% מהפוסטים). הערך ה"נשי" ביותר הוא "זכויות": כ-72% מהפוסטים בהם אוזכר הערך היו פרי מקלדתן של נשים. ברוב הערכים, לנשים יש נתח גדול יותר של לייקים לפוסט, ובראשם "חיים משותפים", שם מגיע נתח הלייקים הממוצע לכ-95% (את הפוסט הפופולרי ביותר, ובו אזכור של "חיים משותפים", כתבה תמר זנדברג ב-11 בינואר 2018 על רקע התמודדותה על ראשות מפלגת מרצ, תוך שפירטה את סדר היום הפוליטי שלה, שחלק ממנו הוא עקרון החיים המשותפים בישראל. הפוסט קיבל 4,934 לייקים).

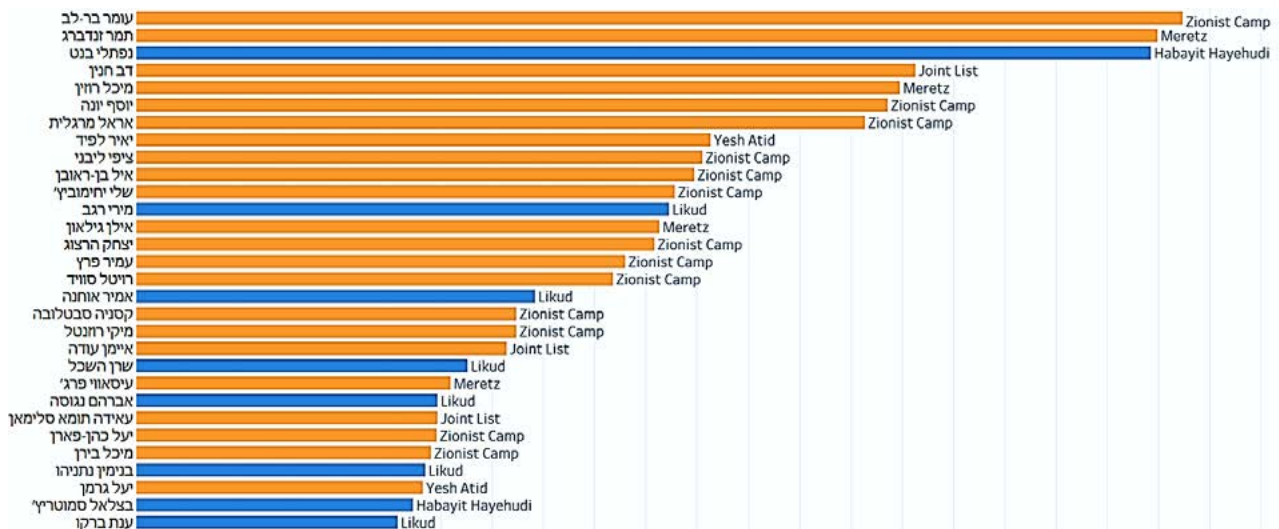
4 הנתונים משוקללים על פי יחס קואליציה/אופוזיציה בכנסת.

5 הנתונים משוקללים על פי היחס המיגדרי הקיים בכנסת.

רלבנטיות השיח הערכי לחברי הכנסת

מי הם חברי הכנסת שמתמקדים בפוסטים שלהם בסוגיות שעניינן ערכים כמו גזענות וחיים משותפים? לשם בחינת שאלה זו יצרנו מידרג משוקלל של חברי הכנסת על פי משקלות חישוב של רלבנטיות העיסוק בשמונת הערכים הדמוקרטיים. ציון הרלבנטיות משוקלל עבור כל חבר/ת כנסת בהתאם לשכיחות המונח, הן ביחס לשיח הכללי של כל חבר או חברת כנסת, והן בהשוואה לחברי הכנסת האחרים (ניתוח TF/IDF). כלומר, בראש המידרג מופיעים חברי כנסת שמרבים להשתמש במונחים אלה בהשוואה לחבריהם, וגם ביחס לכלל הפוסטים שהם עצמם מפרסמים.

תרשים 4 שיח פרלמנטרי ערכי בפייסבוק, 2017-2018 – 30 חברות וחברי הכנסת המובילים

(שיח ערכים משולב: שסעים, גזענות, חופש ביטוי, חינוך, חיים משותפים, זכויות, דמוקרטיה, סובלנות)

תרשים 4 מציג את 30 חברות וחברי הכנסת המובילים בשימוש בשמונת הערכים – "שסעים", "גזענות", "חופש ביטוי", "חינוך", "חיים משותפים", "זכויות", "דמוקרטיה" ו"סובלנות", על הטיותיהם השונות (מידרג פרטני עבור כל ערך ניתן לראות בנספח מספר 1). בדומה למידרג בשנים 2015-2017, גם ב-2018 עומדים חברי האופוזיציה בראש המידרג (9 מתוך 10 הראשונים במידרג הם חברי אופוזיציה). בראש חברי הכנסת נמצאים עומר בר-לב מהמחנה הציוני, ומעט אחריו ניצבת תמר זנדברג מסייעת מרצ. חברי כנסת מסייעת המחנה הציוני מהווים מחצית מהעשירייה הפותחת. מעניין, שחבר הקואליציה היחיד בעשירייה הפותחת הוא מסייעת הבית היהודי, בדומה לשנה שעברה (אלא שאז הייתה זו איילת שקד).

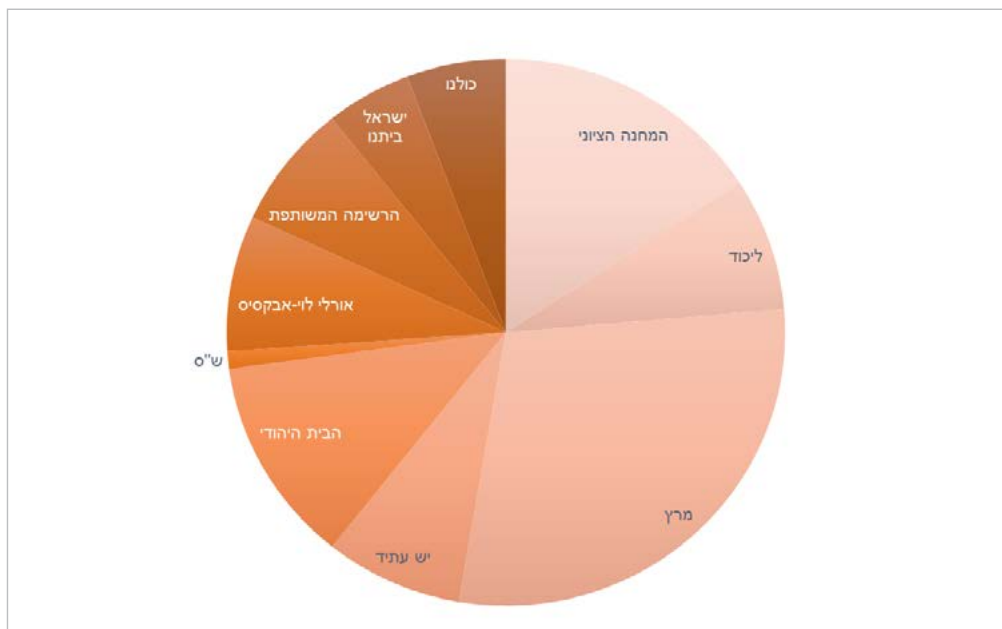
רק 8 חברי כנסת מתוך 30 הראשונים הם חברי קואליציה. הבולט בהם הוא שר החינוך, נפתלי בנט, שמיקומו הגבוה מוסבר בשכיחות גבוהה באזכור המונח "חינוך". מיקומו הגבוה של השר בנט במידרג בולט במיוחד לעומת הדוח הקודם, שם היה בין אחרוני חברי הכנסת בדירוג (מקום 59).

מגמה בולטת נוספת היא נוכחותם של יותר ח"כים גברים שהשתמשו בערכים הדמוקרטיים במסגרת השיח. במידרג הנוכחי, 7 מתוך עשרת חברי הכנסת הראשונים הם גברים (לעומת 4 בתקופה 2015-2017). על אף מיקומם הגבוה במידרג, נזכיר כי שיח הערכים מובל בעיקרו על ידי נשים (ראו תרשים 3).

ניתוח רלבנטיות השיח לפי סיעות

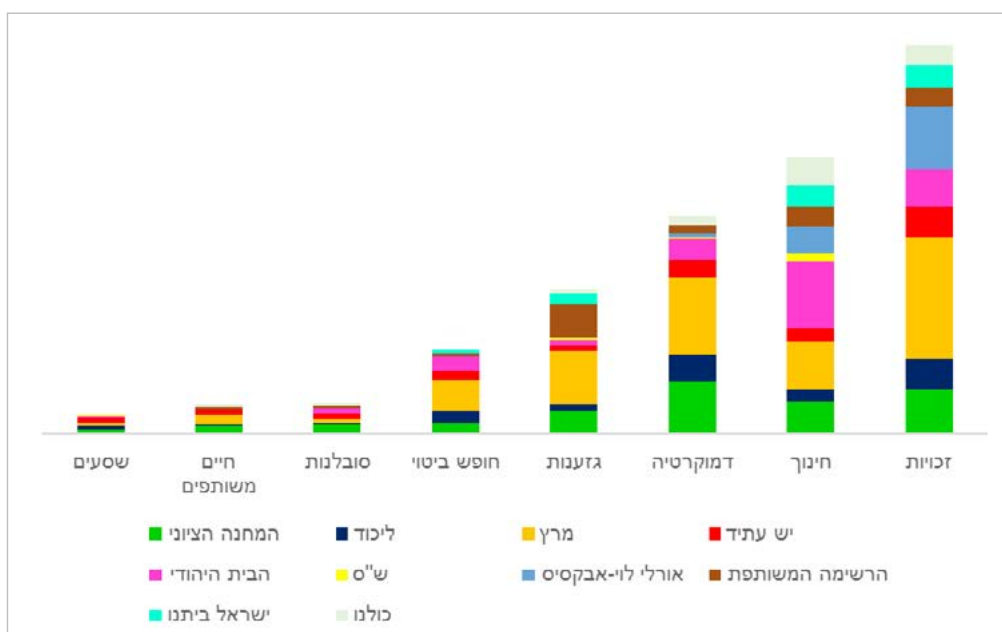
ניתוח זה הוא מרכיב חדש בדוח 2018 (הוא לא בוצע עבור התקופה 2015-2017).

תרשים 5 רלבנטיות שיח הערכים הדמוקרטיים בפייסבוק, 2017-2018 – התפלגות לפי סיעות, ביחס לגודל הסיעה⁶

כפי שניתן לראות בתרשים 5, ביחס לגודל הסיעה בכנסת, השימוש בערכים דמוקרטיים בשיח בולט ביותר בסיעת מרצ, לאחר מכן באות מפלגות המחנה הציוני והבית היהודי. ש"ס היא הסיעה אשר חבריה משתמשים הכי פחות בערכים אלו בשיח, יחסית למספר הפוסטים שחבריה מפרסמים.

תרשים 6 רלבנטיות שיח הערכים הדמוקרטיים על פי סיעה – פירוט הערכים⁷

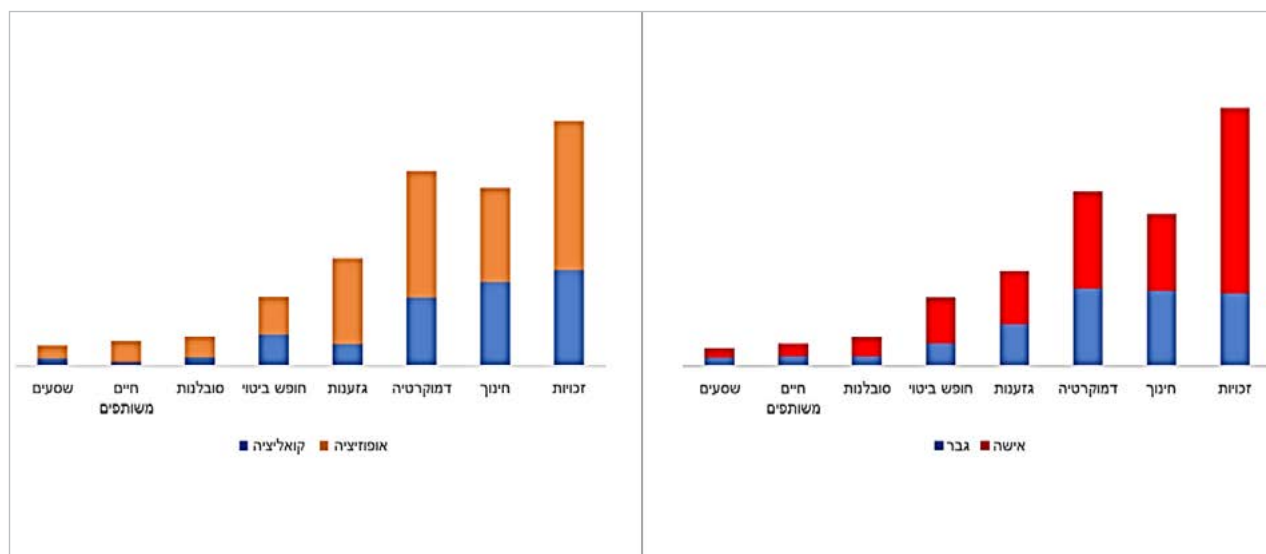
6 הנתונים שוקללו על פי גודל הסיעות בכנסת ה-20.

7 הנתונים הם ציון מידרג ה-TF/IDF אשר משוקלל על פי גודל הסיעה בכנסת.

נתונים מעניינים נוספים מתגלים כאשר פורטים את השיח לערכיו על פי הסיעות. למשל, כפי שניתן לראות בתרשים 6, אין כל אזכור של המונח "דמוקרטיה" (על הטייתו השונות) בפוסטים של חברי סיעת ישראל ביתנו, אולם חברי סיעה זו מתבטאים בסוגיות של זכויות, חינוך וגזענות. סיעת הבית היהודי בולטת כשמדובר בערך "חינוך", בעיקר בשל כהונתו של נפתלי בנט כשר החינוך, ועיסוקו בסוגיות הקשורות לתחום משרדו. בולטת במיוחד כסיעת יחיד אורלי לוי-אבקסיס, אשר מתמקדת בסוגיות חינוך וזכויות.

שיח נשי ואופוזיציוני

תרשים 7 רלבנטיות השימוש בשיח הערכים, פילוח על פי שיוך קואליציוני ומגדר, ביחס לגודל הסיעה בכנסת⁸

תרשים 7 מציג את מידת השימוש בערכים דמוקרטיים ("זכויות", "חינוך", "דמוקרטיה", "גזענות", "חופש ביטוי", "סובלנות", "חיים משותפים" ו"שסעים", על הטייתיהן השונות של המילים), בפילוח על פי מגדר ועל פי שיוך קואליציוני.

בהמשך למידרג האישי ולממצאים הקודמים לעיל, ובדומה לממצאי הדוח הקודם, ניכר כי את שיח הערכים מובילות חברות כנסת, בעיקר בערכים השכיחים יותר, כגון "זכויות", "דמוקרטיה", "גזענות", ו"חופש הביטוי".

בנוסף, ניתן לראות כי שיח הערכים רווח בעיקר אצל חברי כנסת מהאופוזיציה, כמעט בכל הערכים. ישנו רוב משמעותי לאופוזיציה בפוסטים המאזכרים גזענות, סובלנות, וחיים משותפים. גם בכל האמור בשאר הערכים מהווה האופוזיציה רוב, אך רוב זה הוא מתון. במילים אחרות, לעומת חברי הכנסת מהקואליציה, חברי הכנסת מהאופוזיציה מקדישים נתח גדול יותר מכתבתם בפייסבוק לשיח סביב ערכים דמוקרטיים.

סיכום

לסיכום נתוני הדוח, בשנת 2018, בהשוואה ל 2015-2017, לא חל שינוי משמעותי בשיח הערכי של חברי הכנסת בפוסטים שפירסמו בפייסבוק. כפי שהצגנו בדוח 2015-2017, גם בשנת 2018 שיח הערכים הדמוקרטיים הוא עדיין בעיקר נחלתה של האופוזיציה, ומובילות אותו נשים. השינוי אינו מפתיע, שכן ההרכב הקואליציוני וסדר היום הפוליטי לא השתנו לעומת תקופת הדוח הקודם. כמו כן, בדומה לממצאים בדוח הקודם, סוגיות שנויות במחלוקת, כמו שיח על גזענות, עדיין מקבלות תהודה גדולה בדמות כמות לייקים מוגברת, לרוב בתגובה לפוסטים מתלהמים של חברי כנסת.

יחד עם זאת, אנו מבקשות לסייג את ממצאי הדוח, ולהזכיר כי התמקדות במספרי אזכורים ובמזדים כמותיים אחרים שמוסרות פלטפורמות הרשתות החברתיות, אמנם מאפשרת מבט על כללי על מרחב השיח, אך אין בה כדי להסביר אל נכון מגמות עומק בשיח עצמו. נזכיר, כי בדוח 2015-2017 הראינו שחברי הכנסת נוהגים לנתק את השיח על ערכים מסוימים מהקשרם המילולי, ולהשתמש בו על מנת להעביר ולמסגר מסרים פוליטיים (כך למשל, מרבית השיח על חיים משותפים לא עסקה ביחסי יהודים-ערבים בישראל, אלא בשוויון בנטל הגיוס בין חילונים לדתיים, ומרבית השיח על גזענות לא עסקה במתחים בין יהודים לערבים, אלא התמקדה במתחים בין-עדתיים בתוך החברה היהודית בישראל). בדומה לדוח 2015-2017, נדרש ניתוח שיח מעמיק שיוכל להציב את המגמות הכמותיות בשימוש בשיח ערכים דמוקרטיים בפייסבוק בהקשר החברתי, התרבותי והפוליטי המתאים.

נספח 1 10 חברי הכנסת המובילים במידרג רלבנטיות שיח הערכים - כל ערך בנפרד

חיים משותפים		חינוך		חופש ביטוי		גזענות	
זוהיר בהלול	41.55	נפתלי בנט	289.34	מירי רגב	61.76	עאידה תומא סלימאן	87.82
מיכל בירן	24.90	יוסף יונה	140.29	מיכל רוזין	52.90	קסניה סבטלובה	78.05
תמר זנדברג	24.84	אראל מרגלית	79.91	איוב קרא	47.34	איימן עודה	68.00
איל בן-ראובן	23.76	טלב אבו-עראר	62.46	נאוה בוקר	42.10	אראל מרגלית	65.34
דב חנין	18.67	דב חנין	55.02	דב חנין	37.65	זהבה גלאון	57.04
עליזה לביא	16.73	איתן ברושי	52.55	זהבה גלאון	37.00	תמר זנדברג	53.36
יאיר לפיד	15.25	מרב בן-ארי	52.42	אמיר אוחנה	35.39	דב חנין	50.37
יצחק הרצוג	12.60	אילן גילאון	52.25	יאיר לפיד	31.00	דוד אמסלם	45.36
עיסאווי פרג'י	12.41	עומר ברלב	51.85	יוסף יונה	29.95	עיסאווי פרג'י	44.21
יואב גלנט	11.27	בנימין נתניהו	49.08	יעל גרמן	29.06	מיקי רוזנטל	42.44
דמוקרטיה		סובלנות		שסעים		זכויות	
עומר ברלב	175.77	עומר ברלב	39.37	אילן גילאון	26.27	תמר זנדברג	135.02
יצחק הרצוג	96.26	יצחק הרצוג	24.01	איימן עודה	16.88	זהבה גלאון	122.69
זהבה גלאון	89.91	שלי יחימוביץ'	20.41	עודד פורר	15.05	דב חנין	107.90
אראל מרגלית	88.55	ציפי ליבני	20.40	שלי יחימוביץ'	14.81	מיכל רוזין	107.52
תמר זנדברג	81.46	רויטל סוויד	18.70	מאיר כהן	14.36	יעל גרמן	101.02
ציפי ליבני	80.22	יוסף יונה	16.01	יאיר לפיד	13.84	חיים כ"ץ	89.38
אמיר אוחנה	79.49	מירי רגב	13.78	יואב קיש	12.20	מרב מיכאלי	83.77
מיכל בירן	72.30	נפתלי בנט	12.36	עליזה לביא	11.35	רויטל סוויד	82.77
עמיר פרץ	68.92	יפעת שאשא-ביטון	11.27	חיים כ"ץ	10.80	יפעת שאשא-ביטון	81.97
בנימין נתניהו	62.87	ילי-יואל אדלשטיין	10.87	איתן ברושי	10.48	שרן השכל	77.54